הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

שיעורים באורות התורה*

לחזוק דברי תורה, ט–י (א)

פתיחה

הפסקאות בפרק 'לחיזוק דברי תורה' הן דברים שליקטתי ממקורות שונים. יש דברים כאלה במכתבים. יש כאלה מתוך מכתב שכתב אבא ז"ל אלי, ויש מתוך מכתב לדוד – ר' שמואל ז"ל. לגבי שתי הפסקאות האחרונות – אינני יודע בדיוק מתי זה היה. אלו דברים שהיו בישיבה, הֲפניות, מאבא ז"ל ישר אל בני הישיבה. הפסקה הראשונה היא קצרה מאוד – זו היתה מודעה בישיבה; מצידו, בכתב ידו, כהרגל שלו, בעמוד העליון. פשוט, בירור השקידה בענייני הישיבה, ביחוד באלול:

> מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה יֵדְעוּ אֶת חוֹבָתָם הַגְּמוּרָה לִשְׁמֹר תְּמִידִים כְּסִדְרָם, אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁל שָׁעוֹת הַלִּמּוּד בְּהַיְשִׁיבָה וּלְהוֹסִיף קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה בַּיָּמִים הַמְּמֻשְׁמָשִׁים וּבָאִים בְּעֶזְרַת ה', בְּחֶשְׁקַת הַתּוֹרָה וְהַיִּרְאָה, בְּדַעַת קְדוֹשִׁים בִּינָה, בְּשֹׂאָר רוּחַ, כְּשֶׁאִיפָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה מִכְּנוּסֵנוּ הַיָּקָר וְהֶחָבִיב, כְּנוּס לַצַּדִּיקִים, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ.

הדבר השני גם כן היה מודעה בישיבה – אבל כאן עשיתי מזה שיעור פעם, ולמדנו כל מילה ומילה, כל משפט ומשפט. בדיוק, בשקל הקדש עשיתי אז. ההתחלה – כמין הקדמה, ואח"כ שתי הפסקאות 'יסוד כל טוב' ו'כל ענין שבתורה'; זהו ספר של לימוד:

> רְצוֹנִי לְזָרֵז בָּזֶה לְמִזְרָזִין שֶׁכְּמוֹתְכֶם יִרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל, וּלְהַזְכִּירְכֶם אֶת הַדְּבָרִים הַיְסוֹדִיִּים שֶׁל אֲפִי הַהֲכָנָה אֲשֶׁר אָנוּ צְרִיכִים לַעֲסֹק בָּהּ לְהַשְׁלָמָתֵנוּ הָאֲמִתִּית, בְּצֵאת הַשָּׁנָה, וּלְהָכִין אֶת עַצְמֵנוּ לְאוֹר יְמֵי הַקֹּדֶשׁ, יוֹם הַזִּכָּרוֹן, יְמֵי הַתְּשׁוּבָה בְּכְלָל, וְיוֹם הַקָּדוֹשׁ יוֹם הַכִּפּוּרִים,

* שיעורים אלה, בהמשך ל'שיעורים באורות התורה' שנדפסו באורות עציון ל, הם עיבוד מדוייק של שיעורים שנמסרו ע"י רבנו זצ"ל בשנים ה'תשל"ד-ה'תשל"ה לבני הישיבה. עריכת השיעורים נעשתה ע"י הרב יהודה בהרב, בסיוע המערכת.

וִימֵי הַשִּׂמְחָה, חַג הַסֻּכּוֹת וְשִׂמְחַת תּוֹרָה הַבָּאִים עָלֵינוּ לְטוּבָה בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ.

פשוט; ועכשיו – כאן יש לימוד, כאן יש ספר. יש ללמוד כל פסקה, כל מילה:

יְסוֹד כָּל טוֹב, בַּעֲדֵנוּ, וּבְעַד כָּל יִשְׂרָאֵל, וּבְעַד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שדננו כל-כך תאבים להאירם באור ד׳, הוא החפץ הנכון שנקבע בנפשנו לקדשה ולעלוי. שאיפת בהירות השכל, והגברת הופעתו עלינו, שאיפת ישר הלב, שכל חמדת המדות הטובות קשורים בו, שאיפת טהרת החיים, טהרת המעשים, הדבורים, וכיוצא בהם כל ערכי החיים, הפנימיים והחיצוניים. ומהיכן אנחנו שואבים כל אלה, - הרא מתוך אוצר החיים האמתיים. מן התורה הקדושה, מעין חיינו וחיי כל העולמים.

דרך הבניין

יסוד כל טוב, מילה גדולה, כל טוב, כדברי חז"ל (ברכות ה ע"א): "אין טוב אלא תורה", טוב החיים. טוב לאדם, אדם מישראל, אדם של תורה.

בעדנו, אנחנו אישית. מה שבעדנו, "ובעד כל ישראל, ובעד כל העולם כולו". החיות של התשובה היא בכל העולם כולו; של התורה – בכל העולם כולו[1].

כך אמרו חז"ל בגמרא בפסחים (סח ע"ב)[2]: פעם אחת רב ששת היה לומד, והיה מרוצה מאוד מהלימוד. הוא אמר "חדאי נפשאי" – גילי ושמחי נפשי. הוא היה מאוד מרוצה מעצמו. הוא הרגיש את עצמו שהוא מלא תורה, מלא כל התורה כולה, מלא תורה שבכתב ותורה שבעל פה. "חדאי נפשאי", שמחי נפשי. ועל מה השמחה הגדולה? מעניין! לך קראי – מקרא, לך תנאי – משנה, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, מקרא ומשנה מילאתי אותך. נו, שמחה גדולה!

1 כלומר: כשם שיחיד שעשה תשובה מכריע את כל העולם כולו לכף זכות (עיין יומא פו ע"ב) – כך לימוד התורה של היחיד משפיע בסופו של דבר על העולם כולו. עבודת ה׳ של היחיד משפיעה על כללות ההויה: "כל העצלות והרפיון אינו בא כי אם מחסר אמנה בגודל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה... שאור הנשמה של כל יחיד הוא מקושר עם הנשמה הכללית של כל ההויה כולה, שממנה שואב כל היקום לכל פרטיו את אור השלמתו, ובידינו הוא להוסיף אור בנשמה שלנו ע"י התורה, החכמה, המצות, העבודה, והמדות הטובות... אם רק נשים דעתנו שלא על עצמנו בלבד אנחנו חשים כי אם על כל ההויה..." (איגרות הראי"ה ח"א, שא עמ׳ שלט, עיי"ש).

2 "רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה, ותלי (נשען) וקאי בעיברא דדשא ואמר: חדאי נפשאי (שמחי נפשי), חדאי נפשאי, לך קראי לך תנאי (נשגילך ולגורכך שניתי וקריתי). איני (וכי אין הנאה בתלמוד תורה אלא ללומדיה לבדם)?! והאמר רבי אלעזר: אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג, כה) 'אם לא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה (של יומס ולילה, דהיינו תלמוד תורה, שכתוב בו (יהושע א, ח): 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה') חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי'! – מעיקרא כי עביד איניש – אדעתא דנפשיה קא עביד" (לשון הגמרא ורש"י שם).

על זה מקשה הגמרא (שם): מה סירוש הדבר? אגואיסטיות?! ואם גדלת בתורה – בשבילך? לעצמך? והאמר רבי אלעזר (רב ששת היה מהאמוראים, בעוד שרבי אלעזר היה מהתנאים, עמודי התורה) אלמלי תורה לא נתקיימו שמים וארץ! אז מה אתה אומר "לך", "לך" – הרי תורה נוגעת לשמים וארץ! שמים וארץ של כלל ישראל, שמים וארץ של כל העולם כולו! – קשה.

אומרת הגמרא – זה נכון. באמת, במובן האידיאלי, האובייקטיבי, האמיתי – התורה נוגעת לשמים וארץ, לכלל ישראל ולכל העולם כולו. זה נכון. זוהי האמת האובייקטיבית, האבסולוטית; אבל דרך החינוך מעיקרא, לכתחילה – היא שתתגדל בתורה קודם כל לעצמך; שנה, שנתיים, שלוש שנים, ארבע שנים, חמש שנים – אז תהיה מעמודי העולם שמקיימים שמים וארץ. יש פסוק במשלי (יז, כד) – לפעמים "עֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה אֶרֶץ"[3]. דרך החינוך, אומרת הגמרא, היא 'מעיקרא כי עביד אדעתא דנפשיה'[4].

ובכן, "יסוד כל טוב, בעדנו, ובעד כל ישראל, ובעד כל העולם כולו": אנחנו חלקים מכלל ישראל – ישראל ואורייתא, כמובן, "בעדנו ובעד כל ישראל" – ומזה יש עניין לכל העולם כולו. "יסוד כל טוב" הוא הברכה המשולשת, הקדושה המשולשת. ומה ענייננו לכל ישראל ולכל העולם כולו? – "שהננו כל כך תאבים", לשון תאוה, תאבון, "להאירם באור ה'" – ואור ה' מתגלה בתורה, כמובן: "נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" (משלי ו, כג).

3 כלומר: הכסיל חושב על "קצה ארץ", אך החכם מתחיל לעצמו, בהדרגה.

4 "פעם היה גנב בישיבה, והודיע לי (רבנו), שכל זמן שיש גנב – לא יבוא לישיבה. טענתי, שהרי אנו לומדים כל הזמן שמתוך הכלל נובעים הפרטים, ולכן אם יהיה משגיח בישיבה וילמדו טוב יותר – ממילא לא יהיה גנב. אמר לי: 'יש לך טענה נגדי? אולם דע, שבאידיאה מתחילים מהכלל אל הפרט; בבניין – מהפרט אל הכלל'" ('גדול שמושה' מאת הרב אברהם רמר זצ"ל, עמ' עה).